

[K] **VERVREEMDING IN HET NEDERLANDSE
LANDSCHAP. DE FOTO'S VAN ELLEN KOOI**

Nederland is veranderd sinds 1997, toen Ellen Kooi (°1962) foto's begon te maken. Maar de elementen in haar foto's blijven herkenbaar. Het lijken ordinaire landschappen in het typische "Hollandse Licht" met kinderen, jonge vrouwen en mannen, gekleed volgens de mode van deze tijd en deze streek. Maar de combinaties zijn bevreemdend: alsof het landschap behekt is, alsof onzichtbare krachten er de handelingen beheersen. Dat is ongewoon bij een volk van kooplieden, zeevaarders en onderwijzers dat bekendstaat om zijn nuchterheid.

Ellen Kooi laat niet veel foto's zien. Haar openbare artistieke werk omvat zo'n zestig stuks. Maar wat ze laat zien, is onvergetelijk. De foto's zijn niet de weergave van een vluchtig moment, ze hebben de allure van een historisch tafereel. Ze worden geprint op groot formaat, ze zijn kleurig, scherp, lumineus en zo geschikt dat de kijker er veel in ontdekt. Ze bevatten geheimen en geven die niet snel prijs.

Dat heeft met het licht te maken. Het land van Kooi is laag en daarboven is er veel lucht. Die is zelden helder blauw, het is de lucht van een land met een maritiem klimaat. Er slingeren vochtige wolken boven die worden weerspiegeld in plassen, beken, kanalen, vijvers en de zee maar ook in het vochtige gras. Deze alomtegenwoordige diffuse lichtbron inspireert sinds eeuwen talloze schilders: het legendarische Hollandse Licht, dat herkenbaar is maar niet te definiëren valt.

Als fotografe kent Kooi de variaties van het licht: het daglicht, de roze schijn van de avond, de donkerte van een aankomende wolk, de schemer van de ochtend. Ze combineert dat daglicht met kunstlicht (van een bureaulamp of van de straatverlichting) en meestal ook met het licht dat ze er zelf aan toevoegt. Het licht in de foto's van Ellen Kooi is een essentieel onderdeel van haar expressie. Het is nooit opvallend, nooit opdringerig. Het is een nuance die ze aanbrengt, een bestudeerde aanwezigheid. Nergens in beeld is er het volle zwart of het kale wit. Elke vierkante centimeter van haar foto's vertoont nuance. Zo maakt ze de tafereelen niet alleen zichtbaar, maar ook voelbaar.

In 2011 fotografeerde Kooi een tafereel aan de waterkant in Spaarndam (bij Haarlem). De titel van deze foto is *wolken*, maar we zien slechts hun

wolken, Spaarndam, 2011, Foto Ellen Kooi / © Sabam Belgium 2012.

reflectie in het water. Het zijn herkenbare nattige wolken, met slingers blauw ertussen. Het water maakt een lus in beeld. Het vormt een magische cirkel met daarin de roze schijn van de flora en vooraan het frisse groen met bloemen, rietstengels en waterplanten. Dieper in het beeld zijn er rechts twaalf witte eenden en links containers en mensen. Deze natuur bestaat echt. Ze is geen decor, ze speelt een hoofdrol. Het meisje vooraan is jong, ze heeft rood haar. Ze kijkt niet in het objectief van de fotografe, haar actie is niet naar haar (of de kijker) gericht maar naar iets in het water. Wat ze doet, is niet duidelijk. Misschien voelt ze aan de wolken. De foto vertelt geen verhaal, maar insinueert een situatie. Elke kijker zal er iets anders in zien.

Het beeld is haarscherp, vanaf de bloemetjes in de voorgrond tot en met de bomen aan de overkant van het water. Dat is niet normaal: deze dieptescherpte toont meer dan wat een oog ziet op deze plek. Een oog maakt keuzes in scherpte, deze foto doet dat niet. Op die manier kan de kijker er met zijn blik in rondwandelen. Juist deze uitzonderlijke scherpte maakt de foto tegelijk zo geheimzinnig: de kijker kan wel veel zien, maar tegelijk begrijpt hij weinig. Zo wekt dit beeld meer vragen op dan het antwoorden geeft.

Kooi vertelt dat die welbewuste plek bij haar verwondering opwekte. Het water met de wolken leek doorzichtig en heel diep. Ze kwam nog vaak in die buurt en had de behoefte om die verwondering in beeld te brengen. Maar veel was afhankelijk van het

licht, ze zocht een goed moment om de foto te maken. Ze was niet alleen, bij de opname waren naast het model (een buurmeisje) ook twee helpers aanwezig, onder wie haar man, Simon Aarden. Hij was ondertussen een specialist van het licht geworden en wist precies wat Ellen Kooi wilde. Via indirect flitslicht zou hij het tafereel ophelderen, zodat het meisje mooi afgelijnd werd tegenover het licht in het water. De opname was geen toevalstreffer, ze was als het ware onderdeel van een regie. Er kwamen mensen kijken die dachten dat alles nog moest beginnen toen de opname al voorbij was. Typisch voor de fotografie.

Het is uiteindelijk altijd de bedoeling om de verwondering die de fotografe ervaart door te geven aan de kijker. Daarbij is de lichaamstaal van het model belangrijk. Ellen Kooi heeft grote waardering voor de hedendaagse dans. "Als ik bijvoorbeeld het meisje vraag om mijn verwondering zichtbaar te maken, dan ligt dat effect in heel veel kleine dingen. Net zoals bij de fotografie is ook bij de dans elke nuance van het grootste belang. Het is de aaneenschakeling van kleinigheden die het geheel een geloofwaardige allure geven. Het is nodig om de kijker te beroeren." De foto is niet één beeld, het is een samenstelling van verschillende foto's naast elkaar die digitaal werden samengebracht. Zo kan een grote beeldhoek worden weergegeven, zonder het storende groothoek- of *fisheye*-effect.

De foto's van Kooi zijn meestal horizontaal. Dit formaat geeft het Nederlandse landschap weer en

Halfweg – rennende man, 2003, Foto Ellen Kooi / © Sabam Belgium 2012.

toch zijn niet al haar foto's gemaakt in Nederland. We zien er ook uit Lissabon en zelfs uit Los Angeles, maar de manier van kijken blijft identiek. Want het is niet alleen het landschap dat de kracht van de foto bepaalt, maar vooral de visie van de fotografe die het landschap in haar hoofd draagt. De ruimtes zijn driedimensionaal. Ellen Kooi is een meester in het creëren van diepte in beeld. Ze gebruikt de vluchtlijnen van wegen, grachten en bomenrijen. Bij de meeste foto's ligt de horizon in het onderste deel van het beeld. Zo blijft er telkens veel ruimte voor de lucht en het weidse. Kooi maakt haar foto's graag groot. Bij een publicatie in een boek worden de foto's kleiner en tegelijk picturaler. Dat is mooi, maar eigenlijk verkiest ze de beleving om te kijken naar een grote foto: "Ik hoop dat de mensen *in* mijn foto's kijken."

Ellen Kooi werd geboren in Leeuwarden. Ze woonde in een volkswijk aan de rand van de stad. In haar buurt waren hoge flatwoningen en daartussen een reeks rijhuizen, maar vlakbij was er het platteland. Bij helder weer kon je de vuurtorens van de Waddeneilanden zien. Die inspireerden haar.

Intussen gaan de foto's van Kooi de wereld rond. Ze stelde tentoon in New York, Parijs en Madrid. Het valt haar op dat ze in Frankrijk en Spanje een grote afzet heeft en mooie recensies krijgt, terwijl het in Nederland iets minder is. Haar werk moet in de zuiderse landen als exotisch ervaren worden.

Koois vader leerde haar de beginselen van de fotografie: omgaan met licht, diafragma's en

sluitersnelheden. Van 1981 tot 1987 volgde ze les aan de Academie voor Beeldende Kunsten Minerva in Groningen: schilderkunst en een lerarenopleiding. Eigenlijk had ze altijd al de behoefte gevoeld om dingen te maken en verhalen te vertellen. Van 1993 tot 1994 volgde ze een opleiding in de kunsten aan de Rijksakademie van Amsterdam. Ondertussen werkt Kooi met oude technieken. Ze fotografeert analoog op kleurennegatieffilm en sluit geen compromissen als het om de zuivere techniek en kleurenweergave gaat. Ze werkt sinds vele jaren samen met de man die haar foto's print, André Beuving. De foto's van Ellen Kooi zijn mede het werk van een team dat zij inspireert. Hoewel Ellen Kooi geen specifieke fotografieopleiding volgde, verwierf ze een grote vakkennis.

Ze heeft ooit wel eens plannen gehad om te filmen en dat is in de toekomst niet uitgesloten, maar toch is Ellen Kooi voluit fotografe. "Ik wil dat de mensen geraakt worden en herkenning ervaren bij mijn foto's. Het kan de herkenning in schoonheid zijn, maar bijvoorbeeld ook de angst die zich bevindt onder het laagje beschaving dat we allemaal hebben."

JOHAN DE VOS

www.ellenkooi.nl